

Кузнєцова, Н. С. Просуб'єктна концепція підприємства / Н. С. Кузнєцова, В. О. Хоменко // Вісник Національної академії правових наук України. – 2020. – Т. 27, № 3. – С. 14-32.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю виявлення оптимальної моделі закріплення поняття «підприємство» та необхідністю взаємного узгодження понять (зокрема, тотожних) в межах економічних відносин у контексті сучасної тенденції оновлення законодавства. Стаття присвячена аналізу поняття «підприємство», об'єктивованого одночасно у Цивільному кодексі України в якості об'єкта цивільних прав та у Господарському кодексі України – в якості суб'єкта господарських правовідносин. З метою виявлення оптимального підходу до розуміння терміну «підприємство» проаналізовано законодавчі положення про підприємство, закріплені у Господарському кодексі України. Констатовано, що кваліфікуючою ознакою підприємства, як організаційної форми господарювання, є його державна реєстрація (створення) за Господарським кодексом України. Втім, на підставі аналізу положень про державну реєстрацію (створення) юридичних осіб, закріплених в Цивільному кодексі України, та положень про державну реєстрацію (створення) суб'єктів господарювання, встановлених Господарським кодексом України, констатовано відсутність таких особливостей державної реєстрації (створення) підприємства, встановлених у Господарському кодексі. З метою виявлення місця підприємства у системі суб'єктів господарських правовідносин, відповідне поняття співставлено з іншими суб'єктами відповідних відносин (суб'єкт господарювання; господарська організація) та з міжгалузевим учасником підприємницьких правовідносин – юридичною особою. На підставі аналізу наведених понять виявлені недоліки законодавчої техніки як у дефініції підприємства за Господарським кодексом України, так і інших його дефінітивних норм, що стосуються визначення природи досліджуваного поняття (визначення суб'єкта господарювання; господарської організації та загальне викладення норм щодо суб'єктів (учасників) господарських відносин). Встановлено, що за відсутності чітко структурованої системи суб'єктів господарського права, визначення місця підприємства у відповідній системі вбачається необґрунтованим (особливо у контексті об'єктивації підприємства у Цивільному кодексі України). Викладене зумовлює наявність низки проблем у правозастосовній практиці, пов'язаних не лише з неузгодженістю двох кодифікованих актів, предмет правового регулювання яких принаймі частково співпадає, а і з відсутністю системності у викладенні положень про суб'єктів господарських відносин.

Борисова, В. І. Аліментні зобов'язання членів сім'ї в сімейному праві України: проблемні питання теорії та практики / В. І. Борисова, Л. В. Красицька // Вісник Національної академії правових наук України. – 2020. – Т. 27, № 3. – С. 33-59.

Актуальність дослідження аліментних зобов'язань членів сім'ї в сімейному праві України обумовлена як новітніми підходами законодавця до регулювання аліментних відносин, так і проблемами правозастосовної практики в цій сфері. Метою дослідження є визначення особливостей аліментних зобов'язань членів сім'ї в сімейному праві України, виявлення проблем правового регулювання та правозастосування цих зобов'язань і розробка рекомендацій щодо їх усунення. Методологічно дослідження аліментних зобов'язань членів сім'ї умовно поділено на окремі структурні частини, в яких розкрито загальну характеристику зазначених зобов'язань в сімейному праві України та особливості окремих їх видів. Методологічна база дослідження аліментних зобов'язань членів сім'ї в сімейному праві України сформована на філософському, загальнонауковому та спеціально-науковому рівнях. В роботі доведено, що аліментні зобов'язання членів сім'ї за своєю сутністю є сімейно-правовими грошовими зобов'язаннями, які виникають на підставах, визначених законом або договором, мають тривалий та особистий характер. Запропоновано одного з подружжя вважати таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо його доходи за місяць (заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи) складають суму, що є меншою за розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом. Аналогічні положення запропоновано застосувати і для визначення батьків такими, що потребують матеріальної допомоги, в аліментних зобов'язаннях з утримання повнолітніми дітьми непрацездатних батьків. Аргументовано, що зміна законодавцем мінімального розміру аліментів, які підлягають стягненню з платника аліментів на одну дитину, не є підставою для застосування статті 192 СК України, але є підставою для зміни мінімального розміру аліментів, зазначених у виконавчому листі у процедурі виконання та стягнення аліментів, та враховується під час визначення суми аліментів або заборгованості за аліментами. Запропоновано й інші зміни до СК України щодо удосконалення порядку стягнення аліментів на утримання членів сім'ї. Проведений аналіз теоретичних положень аліментних зобов'язань членів сім'ї та практичних проблем правозастосування в цій сфері і розробка пропозицій з удосконалення сімейного законодавства має значення для подальших наукових досліджень сімейно-правових зобов'язань, сприятиме

формуванню ефективного механізму здійснення та захисту прав учасників сімейних правовідносин та становленню єдності судової практики.

Уркевич В. Ю. Поновлення договору оренди землі: проблеми теорії та судової практики / В. Ю. Уркевич // Вісник Національної академії правових наук України. – 2020. – Т. 27, № 3. – С. 60-79.

Землі виступають найважливішим об'єктом навколишнього природного середовища, є незамінним засобом виробництва в сільському господарстві, територіальним базисом для розміщення різноманітних об'єктів. Стверджується, що належне функціонування відносин щодо оренди земель є запорукою сталого господарського обігу, гарантією реалізації прав та виконання обов'язків як орендодавцем, так і орендарем відповідної земельної ділянки. Дискусійним є питання поновлення договору оренди землі по закінченню строку його дії. Метою дослідження є окреслення існуючих теоретичних та правозастосовчих проблем щодо поновлення договору оренди землі, внесення пропозицій з усунення останніх. Для досягнення цієї мети використано системно-структурний метод наукового пізнання, за допомогою якого проаналізовано приписи законодавства щодо поновлення договору оренди землі, висвітлено їх співвідношення та взаємодію. Доведено, що переважне право орендаря існує щодо поновлення договору оренди землі лише на той самий строк і на тих самих умовах і за відсутності заперечень щодо такого поновлення з боку орендодавця. При намаганні орендаря змінити істотні умови договору оренди землі й за відсутності згоди орендодавця на такі зміни переважне право орендаря на укладення договору оренди землі на новий строк припиняється. Наголошено, що в кожному спорі слід встановлювати добросовісність дій орендодавця щодо відмови в поновленні договору оренди землі з однією особою (орендарем) й наступного укладення договору з новим орендарем. Видається дискусійним застосування в земельних орендних правовідносинах категорії «менш захищена» сторона, оскільки залежно від суб'єктного складу сторін цих правовідносин такою стороною може виступати як орендар, так і орендодавець. Підсумовано, що Верховий Суд має уніфікувати практику застосування приписів законодавства щодо поновлення договору оренди землі (лише у комплексі з іншими нормативними приписами або автономно, з використанням принципу «мовчазної згоди»). На можливість автономного застосування таких приписів вказують норми Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству». Виявлені недоліки правового регулювання поновлення договору оренди землі після спливу його строку вказують на напрями вдосконалення законодавства у сфері оренди земель, що має практичну значимість.

Смирнова К. В. Механізми вирішення спорів, передбачені угодами про асоціацію, укладені Європейським Союзом з третіми країнами / К. В. Смирнова // Вісник Національної академії правових наук України. – 2020. – Т. 27, № 3. – С. 80-99.

Міжнародне врегулювання суперечок має таку ж довгу історію, як і міжнародні відносини. Усі угоди ЄС про асоціацію мають відповідні механізми з урегулювання суперечок, які певною мірою різняться між собою. Основним завданням даного дослідження виступає визначення міжнародно-правових механізмів вирішення спорів, включені в Угоду про асоціацію між ЄС та Україною. Крім того, особливої актуальності набуває мета дослідження у контексті процесу розв'язання першого в практиці України торговельного спору Україна-ЄС щодо національних обмежень на експорт деревини. Порівняння різних договірних засад співпраці Євросоюзу із третіми країнами дає змогу констатувати, що найвищим рівнем захисту осіб через функціонування механізму вирішення суперечок характеризуються угоди про асоціацію, причому деякі з них навіть нагадують «арбітражне застереження». Встановлено, що критеріями порівняльного аналізу стали самі типи механізмів вирішення спорів, процедури консультацій та арбітражна процедура, процедура посередництва та правила процедури. Відповідно до даних критеріїв було встановлено, що угоди про асоціацію містять майже однакові положення про процедури консультацій та арбітражну процедуру, за виключенням деяких угод, де арбітраж представлений у звуженому масштабі. Положення про процедури посередництва в представлених угодах майже ідентичні, як й Кодекси поведінки арбітрів та Правил процедури, які слугують шаблонними документами, дубльованими в різних угодах. Детально проаналізовані угоди про асоціацію між ЄС та Україною, Грузією та Молдовою, охарактеризовані спільні й відмінні риси. Відмінність у деталях механізмів урегулювання спорів може свідчити про побоювання у сторін щодо імовірності й інтенсивності виникнення спорів. Угода про асоціацію між Україною та ЄС для врегулювання суперечок передбачає використання різних способів: проведення консультацій, арбітраж, створення третейської групи. Особливу увагу приділено аналізу першого випадку торговельного спору, який вирішується із застосуванням арбітражної процедури в рамках Угоди про асоціацію з Україною щодо експорту необробленої деревини.

Калаур І. Р. Актуальні питання застосування цивільно-правових способів захисту права державної власності в умовах кризи міжнародного публічного права / І. Р. Калаур,

Н. Б. Москалюк // Вісник Національної академії правових наук України. – 2020. – Т. 27, № 3. – С. 100-114.

Окупація півострову Крим та ведення військових дій на Сході України привели до глобальних порушень прав усіх категорій власників. Державна власність постраждала чи не найбільше, оскільки незаконно націоналізованими виявились цілісні майнові комплекси, підприємства, установи та організації. Вирішувати існуючий конфлікт між державами Україна та Російською Федерацією потрібно, звісно, публічно-правовим інструментарієм, проте фактична криза міжнародного публічного права, яку ми на сьогодні спостерігаємо, не дає можливості цього зробити. Основна мета – дослідити особливості застосування цивільно-правових способів захисту права державної власності в умовах кризи міжнародного публічного права, визначити проблеми, що супроводжують таке застосування, та намітити шляхи їх вирішення. При підготовці дослідження було використано загальнонаукові і спеціальні методи наукового пізнання, зокрема діалектичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, системного аналізу тощо. В дослідженні вказується, що в процесі захисту державної власності наявне велике кола суб'єктів, які можуть бути до нього залучені. У питанні представлення прокурором інтересів держави у цій категорії справ встановлена неоднозначність судової практики. Також вказується на особливість представництва в суді інтересів держави в особі Кабінету Міністрів України та Національного банку України. Автор відзначає також актуальність питання підсудності спорів щодо майна, яке перебуває на території АР Крим. Дослідивши Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. та Конституцію Російської Федерації вказується на дуалістичність дії різних законів на одній території, що фактично унеможливорює виконати рішення суду, навіть якщо воно буде прийнято національним судом. Узагальненим автор робить висновок, що єдиною позицією всіх органів державної влади, що є суб'єктами управління державною власністю, має бути непогодження на компенсацію за націоналізоване майно від держави-агресора, адже повернути тоді його буде неможливо. Згода має бути дана лише на компенсацію за той дохід, який країна втратила в результаті неможливості використовувати свою власність. Уся національна та міжнародна судова практика має демонструвати таку волю українського народу.

Дзера, І. О. Теоретичні та практичні проблеми захисту права власності в спадкових правовідносинах / І. О. Дзера // Вісник Національної академії правових наук України. – 2020. – Т. 27, № 3. – С. 115-132.

Актуальність обраної теми обумовлюється тим, що спадкування є однією з найпоширеніших підстав набуття майна у власність фізичними особами. Зважаючи також на ту обставину, що найчастіше спадкоємцями є родичі спадкодавця, з метою уникнення спорів між ними, законодавство має містити ефективний механізм як врегулювання відносин між спадкоємцями з приводу перерозподілу спадщини чи зміни черговості спадкування, так і механізм захисту прав та інтересів спадкоємців у разі виникнення спорів. Метою даної статті є виявлення прогалин та суперечностей в цивільному законодавстві та судовій практиці при дослідженні основних способів захисту прав спадкоємців у спадкових правовідносинах, та способів їх вирішення. Зазначається, що при наявності спорів між спадкоємцями здійснюється не захист права власності, адже спадкоємці ще не набули право власності, а захист права на спадщину, за яким вони зможуть набути право власності на спадкове майно. Відзначається відсутність в законодавстві України конкретного переліку способів захисту прав спадкоємців, що негативно впливає на судову практику, адже часто використовують неналежні способи захисту. В статті аналізується судова практика розгляду спадкових спорів та визначаються основні помилки, які допускають суди при вирішенні таких справ. Окрема увага зосереджена на дослідженні таких способів захисту як визнання свідоцтва про право на спадщину недійсним, визнання спадковим того майна, яке належало померлому, але не ввійшло до складу спадщини. В статті досліджено момент виникнення права власності на спадкове майно у спадкоємців та здійснено критичний аналіз норми ст. 1268 ЦК, якою визначається момент, з якого спадщина належить спадкоємцеві – а саме з моменту відкриття спадщини. Відзначається колізія між нормами ст. 1268 та ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в частині встановлення моменту виникнення права власності на нерухоме майно в порядку спадкування.

Сенюта, І. Я. Новітні цивілістичні інструменти медичної реформи: проблемні питання правореалізації та правозастосування / І. Я. Сенюта // Вісник Національної академії правових наук України. – 2020. – Т. 27, № 3. – С. 133-156.

Дослідження новітніх цивілістичних інструментів медичної реформи зумовлене його метою, яка полягає у з'ясуванні правової природи декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу та договору про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій, висвітленні особливостей реалізації права на вибір лікаря, зумовлених окресленим інструментарієм, а також виявленні лакун і контроверсій у законодавстві України, судовій практиці при правозастосуванні в цій царині. Основним методом при науковому пошуку став метод вивчення

судової практики, що уможливив оцінку ефективності правозастосування, рівня сприйняття законодавства в цій царині на практиці, а також визначення необхідності удосконалення правового регулювання. Висвітлено проблемні аспекти пов'язані з реалізацією права на вільний вибір лікаря, зокрема зумовлених законодавчими змінами щодо медичної реформи. Розкрито правову суть декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу, з'ясовано, що вона не є правочином, а документом, який засвідчує реалізацію права на вільний вибір лікаря первинної ланки. Проаналізовано договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій та встановлено його цивільно-правову матерію. Визначено, що він є договором про надання послуг за державним замовленням, що укладається на користь третіх осіб – пацієнтів у частині повної або часткової оплати відпущених їм лікарських засобів. Проаналізовано судову практику, що дає підстави стверджувати про проблеми з правореалізацією і правозастосуванням, та зроблено пропозиції до удосконалення чинного законодавства, в тому числі в аспекті предмета договору за програмою медичних гарантій. «Законне сподівання», що виникає в людини при наявності нормативних гарантій, перебуває під конвенційним захистом, що ілюструється Європейським судом з прав людини у рішеннях, а для зміни парадигми здійснення необхідні трансформації законодавства. Практичне значення цього дослідження полягає в активізації наукової розвідки в цьому напрямі, в удосконаленні правового регулювання цих новельних юридичних конструкцій, оптимізації правореалізації та правозастосування в окресленій цивілістичній площині.

Шило, О. Г. Роль Верховного Суду в механізмі забезпечення сталості та єдності судової практики: окремі аспекти / О. Г. Шило, Н. В. Глинська // Вісник Національної академії правових наук України. – 2020. – Т. 27, № 3. – С. 157-174.

Одним із засобів забезпечення сталості та єдності судової практики є рішення Верховного Суду, в яких здійснюється відступ від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах. Чинне кримінальне процесуальне законодавство України чітко регламентує порядок здійснення такого відступу, який в цілому відповідає практиці Європейського суду з прав людини та міжнародним рекомендаціям у цій сфері. Проте вказаному порядку іманентні істотні особливості, що потребують наукового аналізу чинної процесуальної форми в даному її сегменті з точки зору її адекватності потребам у забезпеченні права кожного на справедливий суд та очікуванням суспільства щодо розумної прогнозованості судових рішень. З огляду на це, в межах даної наукової роботи здійснено дослідження категорій «єдність» та «сталість» судової практики як предмету забезпечення Верховним Судом. Для досягнення поставленої мети авторами використано комплекс сучасних загальнонаукових та спеціальних правових методів. У роботі розглянуто процесуальний порядок відступу Верховним Судом від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах; проаналізовано правову природу питання ієрархії правових позицій Верховного Суду. Встановлено, що ключовою ідеєю, яка втілена законодавцем у нормативну модель порядку відступу від висновку щодо застосування норми права, є те, що можливість такого відступу від висновку залежно від складу суду, в якому його було прийнято, надається суду у складі більшої кількості суддів Верховного Суду, що й зумовлює «вищий ступінь значення» такого висновку та застосування саме його в подальшій судовій практиці. Дослідження вказаних напрямів здійснено з урахуванням рекомендацій Консультативної ради європейських суддів, а також релевантної практики Верховного Суду.

Журавель, В. А. Механізм злочину як категорія криміналістики / В. А. Журавель // Вісник Національної академії правових наук України. – 2020. – Т. 27, № 3. – С. 175-191.

Сучасний етап розвитку криміналістики характеризується активним формуванням її загальної теорії, визначенням об'єктно-предметної сфери дослідження цієї галузі знань. Актуальність досліджуваної в статті проблематики обумовлена необхідністю розробки сучасної наукової концепції предмета науки криміналістики, виокремлення кола закономірностей, що вивчаються. Метою дослідження є аналіз сучасних наукових підходів до розуміння механізму злочину як структурного елемента предмета науки криміналістики. Задля досягнення цієї мети були використані такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, як діалектичний, історичний, формально-логічний, системно-структурний, правового прогнозування, системного і семантичного аналізу. Доведено, що механізм злочину як цілісна система обставин, процесів, факторів, що обумовлюють виникнення матеріальних та інших носіїв інформації про саму подію злочину, її учасників, забезпечує можливість висунення робочих слідчих версій, планування розслідування, цілеспрямованого пошуку наслідків злочину, встановлення злочинця, потерпілого (жертви), сприяє кримінально-правовій кваліфікації скоєного, а відтак без сумніву виступає об'єктом криміналістичного пізнання. Наголошено, що механізм злочину лише обумовлює виникнення слідів (матеріальних та ідеальних), а тому сліди як наслідки і як результат відображувального процесу виходять за межі його внутрішньої структури (будови). Тому процес відображення механізму злочину в оточуючому середовищі, а відтак і виникнення інформації про злочин та його учасників слід вважати окремим аспектом

предмету криміналістики. Зазначено, що криміналістичне вчення про механізм злочину досліджує природу, сутність і зміст функціональної сторони злочинної діяльності, закономірності процесів взаємодії учасників злочинної події між собою і з оточуючою матеріальною обстановкою (середовищем), а також закономірності, що обумовлюють виникнення джерел криміналістично значущої інформації про сам злочин і його учасників. Процес же безпосереднього утворення матеріальних та ідеальних слідів, закономірності відбиття в них необхідної інформації мають досліджуватися іншим окремим криміналістичним вченням про механізм слідоутворення. Звернуто увагу на те, що механізм злочину має зв'язки з іншими категоріями криміналістики і передусім з криміналістичною характеристикою злочинів. Констатовано, що криміналістична характеристика злочинів – це наукова абстрактна категорія, в якій відображена якісно-кількісна інформація ретроспективної спрямованості як результат пізнання механізму певних різновидів злочинів, тобто механізм злочину – це об'єкт що відображується, а криміналістична характеристика – це форма його відображення.